

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Van Yüzüncü Yıl University
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl / Year: 2022 - Sayı / Issue: 56
Sayfa/Page: 79 - 87
e-ISSN: 2822 - 3136

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ
1982

XV. ve XVI. Yüzyıllarda Balkanlarda Çeltik Üretimi Yapan Bir Zümre: Yörükler* *A Group That Produced Rice in The Balkans During the XV. and XVI. Centuries: The Yoruks*

Havva Merve SEYHAN*
Orhan KILIÇ**

*Doktora Öğrencisi, Fırat Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Tarih Anabilim Dalı,
Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı,
Elazığ/Türkiye.

PhD Student, Fırat University,
The Institute of Social Sciences,
Department of History,
Program of History of New Era,
Elazığ/ Türkiye.
havva.citak.90@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9348-5286

**Prof. Dr., Fırat Üniversitesi,
İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi,
Tarih Bölümü Öğretim Üyesi,
Elazığ/ Türkiye.

Prof. Dr., Fırat University,
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Department of History,
Elazığ/ Türkiye.
okilic60@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9234-8295

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ
1982

Makale Bilgisi | Article Information
Makale Türü / Article Type:
Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi / Date Received:
04/04/2022
Kabul Tarihi / Date Accepted:
19/05/2022
Yayın Tarihi / Date Published:
30/06/2022

Atf: Seyhan, H. M. ve Kılıç, O. (2022).
XV. ve XVI. Yüzyıllarda Balkanlarda
Çeltik Üretimi Yapan Bir Zümre: Yörükler.
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 56, 79-87

Citation: Seyhan, H. M. ve Kılıç, O. (2022).
A Group That Produced Rice in The Balkans
During the XV. and XVI. Centuries:
The Yoruks. Van Yüzüncü Yıl University
the Journal of Social Sciences Institute, 56,
79-87

Öz

Kuruluş yıllarında konar-göçer hayatın izlerini bünyesinde bulunduran Osmanlılar, Rumeli'ye geçip devletleşme sürecini tamamladıktan sonra Anadolu'dan getirdiği kalabalık nüfusa sahip olan Yörük, Türkmen, konar-göçer, göçebe vs. diye tabir edilen edilebilen toplulukları, nüfusun yoğun olmadığı bölgeleri iskân etmek, ana yolları ve köprüleri korumak, orduya ulaşım hizmeti vermek, malzeme temin etmek, gemi tamiri ve malzeme toplama gibi amaçlarla kullanmıştır. Balkanların fethedilmesi, Türkleştirilmesi, İslamlaştırılması ve şenlendirilmesinde büyük katkıları bulunan Yörüklerin farklı bir alanda da işgal ettikleri ve çeltik ziraatı yaptıkları tespit edilmiştir. Pirincin hammaddesi olarak tanımlanabilecek çeltik, çok eski tarihlerden itibaren ziraatı yapılan ve tüketilen bir tarım ürünüdür. Çeltik üretiminin ilk olarak Uzakdoğu'da Çinliler tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Daha sonra Hunlar ve Uygurlarda, Anadolu'da ise çeltik üretiminin ilk örneklerini Memluk Devleti ve Dulkadirli Beyliği'nde görüyoruz. Daha sonra Osmanlılar çeltik üretimini artırmış ve yeni fetihlerle başka coğrafyalara taşımışlardır. Çeltik bitkisi, ziraatı oldukça zor ve çok emek isteyen, suya olan daimi ihtiyacından dolayı toprak seçen, diğer tahıllara oranla daha pahalı ve lüks tüketim maddeleri arasında gösterilen bir bitkidir. Özellikle konar-göçer çiftçi reyanın hukuki, mali durumlarının ortaya konulmasının bu alandaki mevcut bilgilere katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda XV. ve XVI. yüzyıllarda Balkanlarda çeltik ziraat eden Yörüklerin bu faaliyetleri inceleme konusu olarak tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çeltik, Pirinç, Yörük, Konar- Göçer, Osmanlı, Balkanlar

Abstract

After the Ottomans who had the traces of nomadic life in their foundation years, moved to Rumelia and completed the statehood process, they brought a large population from Anatolia such as Yoruks, Turkmen, nomads, nomands, etc. and used the so-called communities for purposes such as resettling areas where the population was not dense, protecting main roads and bridges, providing transportation services to the army, supplying materials, repairing ships and collecting materials. It has been determined that the Yoruks, who made great contributions to the conquest, Turkification, Islamization and enlivening of the Balkans, also engaged in a different field and engaged in paddy farming. Paddy, which can be defined as the raw material of rice, is an agricultural product that has been cultivated and consumed since ancient times. It is thought that rice production was first made by the Chinese in the Far East. Later, we see the first examples of paddy production in the Huns and Uyghurs, and in the Mamluk State and Dulkadirli Principality in Anatolia. Later, the Ottomans increased the paddy production and moved it to other geographies with new conquests. The paddy plant is a plant whose cultivation is very difficult and requires a lot of effort, chooses soil due to its constant need for water, is more expensive than other grains and is among the luxury consumables. It is thought that revealing the legal and financial situations of the nomadic farmer-reayan will contribute to the existing knowledge in this field. In this context, these activities of the Yoruks, who cultivated rice in the Balkans in the 15th and 16th centuries, were determined as the subject of study.

Keywords: Paddy, Rice, Yoruks, Nomads, Ottoman, Balkans

Giriş

Osmanlı Devleti'nin ilk zamanlarında idareciler, ulema ve esnaf hakkında daha detaylı bilgilere ulaşılabılırken, köylü-çiftçi ve Yörüklerin faaliyet ve yaşayış tarzları hakkındaki kaynaklar yetersiz kalmaktadır. Devlet büyüyüp geliştikçe ziraatla uğraşan unsurlar hakkında daha doyurucu bilgilere ulaşmak mümkün olmuştur. Mali ve bürokratik yeni anlayışların gelişmesi ve bu bağlamda tahrir, mühimme, kadı sicilleri gibi defterlerin sayısının artması ve içeriklerinin zenginleşmesi bu gelişimin öncül sebepleri olarak ifade edilebilir. Böylelikle özellikle XV. yüzyıldan itibaren köylü çiftçiler hakkında daha detaylı bilgilere ulaşmak mümkün olabilmektedir (Emecen, 1999, s. 91- 92).

Osmanlı toplum yapısında büyük payı oluşturan reaya sınıfı; dini inanç, sosyo- politik konum vs. pek çok konuda farklılıklar barındırmaktadır. Bu farklılıklar devleti, reaya arasındaki çeşitli özellikleri kıstas olarak kullanmaya ve farklı uygulamalara yönlendirmiştir. Reaya, dini mensubiyetine göre Müslüman veya gayrimüslim olarak temelde iki guruba ayrılmıştır. Ancak yaşayış tarzları ve ekonomik faaliyet alanlarına göre de farklı tasniflere tutulabilmişlerdir (Şahin, 1999, s. 132).

Osmanlı toplumunda reayanın tasnifinde kullanılan önemli bir kıstas da yaşayış tarzlarıdır. Osmanlı Devleti'nde nüfusun büyük kesimi yerleşikti. Bunlar şehir, kasaba ve köylerde ikamet etmekteydiler. Nüfusun diğer küçük kesimi göçebe bir hayat tarzını sürdürmekteydiler. Göçebeliliğin en belirgin özelliği, sürülerine otlak ve su bulmak amacı ile yaz ve kış mevsimlerinde devamlı olarak yaylak ve kışlak arasında göç ediyor olmalarıdır. Yerleşik hayata geçemedikleri zamanlarda konar- göçerlerin devlet tarafından çeşitli işlerde kullanıldığı bilinmektedir (İnalçık, 2018, s. 40- 41).

Göçebe, Konar- Göçer, Yörük veya Türkmen tabirleri birbirleri yerine kullanılmaktadır. Osmanlı'da daha ziyade Orta Anadolu ve Doğu Anadolu'da bulunan göçebelere Türkmen, Aşiret ve Göçer, Batı Anadolu ile Balkanlarda bulunan göçebelere ise Yörük/ Yürük denilmektedir (Sümer, 2013, 570). Anadolu'da etnik bir gurubu ifade eden Yörük sözcüğü Rumeli'de eşkinici, azaplar, yeniçeriler ve doğancılar gibi bir askeri sınıfı ifade etmektedir. Rumeli'de bulunan Yörüklerde askeri teşkilatlanma mevcuttur (Armağan, 1999, s. 144). Yörük gurupları her ne kadar askeri sınıftan sayılsalar da raiyyet olma durumları da devam etmektedir. Yörükler göç süresince, her hangi bir kimse üzerine kaydedilmemiş olsalar da ziraat ettikleri zamanlar buldukları yerin sipahisine resm-i raiyyet vermeleri, aynı zamanda raiyyet olduklarını göstermektedir. XVII. Yüzyılda "Evlâd-ı Fatihân" ismini alan Yörük gurupları XIX. yüzyılda ortadan kalkmış görünmektedir (Pakalın, 1983, s. 642- 643).

Yörüklerin kendi içlerinde sosyal ve idari yapılanmalarını tarif edecek bazı tabirleri bulunmaktadır. Bunlar içinde cemaat, taife, oba, mahalle, oymak, tabi, taallukat, tîr veya ok tabirleri bulunmaktadır. Menteşe ve Isparta civarında kullanılan tîr tabiri, göçebe veya Yörük cemaatlerinin alt birimini ifade etmektedir. Bir tîrde oba, mahalle veya oymaktan daha çok göçer bulunmaktadır. Yörük cemaatleri bir kethüda ile yönetilmektedir (Şahin, 1999, s. 136-138). Ancak çeltikçi olan Yörükler tespit edildiğinde çeltikçi olarak görevlendirilen veya çeltik eken Yörük reayalar arasında kethüdalara rastlanmamıştır.

Göçebe yaşam tarzı nasıl yerleşik hayattan farklıysa, göçerlerin idari, sosyal, kültürel ve vergi özellikleri de farklılık arz etmektedir. Göçebelere XI. ve XIII. yüzyıllar arasında Orta Asya'dan Anadolu'ya, Osmanlı Devleti'nin fetih hareketlerine göre XIV. ve XV. yüzyıllarda da Balkanlara göç etmişlerdir. XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde Balkanlarda bulunan 1.111.799 hanenin yaklaşık 50.000'i Yörük, Yaya ve Müsellem Yörük'üdür (Şahin, 1999, s. 132-134). Rumeli'de bulunan önemli Yörük guruplarından bazıları ve yaklaşık olarak sayıları şöyledir: Naldöken Yörükleri 1596- 1597 tarihinde 243 ocak, Kocacık Yörükleri 1584-1585 tarihleri arasında 179 ocak, Tanrıdağ/ Tekirdağ Yörükleri 1590-1591 tarihleri arasında 420 ocak, Selanik Yörükleri 1543-1544 tarihleri arasında 500 ocak, Vize Yörükleri 1556-1557 tarihleri arasında 106 ocak ve Ofçabolu Yörükleri 1565-1566 tarihleri arasında 97 ocaktırlar (Pakalın, 1983, s. 641).

Balkanlarda Yörük nüfus potansiyelinin bu denli geniş olması, pek çok alan ve yerde bulunmaları Yörüklerin farklı işlerde kullanılmasını beraberinde getirmiştir. Zamanla Yörükler için idari, askeri ve teşkilata yönelik düzenlemeler, kanunlar ve nizamnameler hazırlanmıştır (İnbaşı, 1999, s. 153). Çeltik ziraatı bu işlerden yalnızca birisidir. Yörükler, Osmanlı Devleti'nde sadece çeltik üretiminde değil nüfusun yoğun olmadığı bölgeleri kolonileştirmek, ana yolları ve köprüleri korumak, orduya ulaşım hizmeti vermek, malzeme temin etmek, gemi tamiri, malzeme toplama gibi amaçlarla, hazırda bulunan bir insan gücü kaynağı

olarak kullanılmaktadırlar. Bu gibi işlerde görev alan Yörük guruplarına bazı muafiyetler sağlanmıştır (İnalçık, 1982, s. 104).

1. Yörükler ve Çeltik Üretimi

Yörükler, belirli bir uzmanlık ve deneyim gerektiren pirinç yetiştiriciliğine yabancı değillerdi. Pirinç ekimi için en uygun topraklar olan nehir vadilerinin rotalarını takip ederek, sürülerinin kış bölgesi olarak Anadolu ve Rumeli'deki kıyı ovalarına sıkça giderlerdi. Nitekim bu kârlı faaliyette bulunmak için yerleşmiş birçok Türkmen grubu bulunmaktadır (İnalçık, 1982, s. 104).

Anadolu'da çeltik ziraatının çok daha erken tarihlerde başladığı ve yaygın olarak yapıldığı Karaman, Adana ve Sis yörelerinde, çeltikçilikle daha ziyade Türkmen cemaatleri uğraşmaktadırlar. Karaman Vilayeti'nde 1518'de Gülnar, Mud, Karataş, Anamur, Silindi ve Silifke'de çeltik üretimi yapan pek çok konar-göçer cemaatleri bulunmaktadır. 1500'de Selamlı karyesinde bulunan Depirlü? Cemaati ve Mud kazasına bağlı Paşa karyesinde bulunan Deveciler Cemaati çeltikçi olarak kaydedilmişlerdir. Karaman'da 1500 tarihinde çeltikçilik yapan konar- göçerlerin sayısı 78 iken 1522'de 579'a yükselmiştir. İçil sancağında sadece konar- göçerler değil sancağın diğer reayasası da pirinç üretmekte idiler (Hüseyinklioğlu, 2008, s. 303-304).

Osmanlı Yörük veya göçebe toplumunda, toprak sahibi çiftçiler olabildiği gibi hiç toprağı olmayan aileler ve bekâr erkekler de bulunabilmektedir. Yörük guruplarından ziraatla uğraşanlar içinden çifte sahip olanlar 12 akçe, yarım çifti olanlar 6 akçe çift vergisi verirken, çifti olmayan evli Yörükler buldukları yerin sipahisine 6 akçe duhân resmi vermektedirler (İnbaşı, 1999, s. 155). Özgür veya bağısız köylüler olarak da adlandırabileceğimiz bu gurup çiftçiler, tahrir defterlerine hariç ez-defter olarak kaydedildiklerinde hiçbir tarım ve vergi biriminin parçası kabul edilmemektedirler (İnalçık, 2000, s. 98- 99). Ancak tahrir defterlerine kaydedilmiş olan göçerler, yerleşik reyanın mükellef olduğu vergilerin tamamını vermemektedirler. Konar-göçerler yaşam tarzlarına uygun olmak şartıyla yaylak, kışlak ve ağıl vergilerinin yanında besledikleri koyunlar için ağnam vergisi ile adet-i çaban-beyi (sık rastlanan bir vergi türü değildir) ve bad-ı heva, resm-i zemin, resm-i arus, cürm-ü cinayet, yave akçası gibi vergileri vermekle mükelleftirler. Göçebeler veya Yörükler, has, zeamet, timar veya vakıf toprakları içerisinde bulunabilirler (Armağan, 1999, s. 147).

Yörükler, devlet tarafından zengin ve gelir getiren reaya olarak görülmektedirler (Sümer, 2013, s. 571). Yörük guruplarında nüfusça kalabalık olanlar, yüksek vergi gelirin sahibi olmalarından kaynaklı, daha ziyade padişah, şehzade veya beylerin haslarında bulunurlarken, vakıflarda olanlar sultan veya validelerin yaptırdıkları sosyal ve dini tesislerin reayasası statüsünde bulunmaktadır. Zeamet ve timarlarda bulunan Yörükler nispeten daha küçük guruplardan müteşekkildir (Şahin, 1999, s. 135).

Pirinç yetiştirme alanlarındaki hızlı artış ve köylerin yerleşik reaya nüfusunu timar veya hassa topraklarında kullanmaktan kaçınılması endişesi göz önüne alındığında, devletin çeltikçi olarak kaydedeceği yeni insan gücü kaynakları bulması gerekmektedir. Hariç ez-defter denilen, kırsal bölgede dolaşan kayıtsız reaya, bu işte yararlanılacak bir gruptu. Tahrir defterleri, pirinç yetiştirme alanlarının kayıtsız reaya tarafından ekildiğine dair yeterli kanıtlar sunmaktadır (İnalçık, 1982, s. 105). Yine tahrir defterlerinden çeltik üretiminde istihdam eden Yörüklerin nüfusuna dair genel bilgilere ulaşabilmekteyiz.

Yörükler, üzerlerine kaydedilmiş bir toprağına sahip olmadıklarından, raiyyet kulluğundan muaf tutulmaktadırlar. Reyanın, raiyyet kulluğuna tabii olabilmesi için, resmen üzerine kaydedilmiş bir toprağına sahip olması gerekmektedir. Defterlerde kaydedilen şekli ile “Yörükler oturur” tabiri, buraya yerleşmiş olduklarını göstermez. Yerli sayılmadıkları için yerli muamelesine de tabi tutulmamakta ve istedikleri takdirde oturdukları yeri terk edebilmektedirler (Delilbaşı ve Arıkan, 2001, s. XIV). Defterlerde çeltikçilik işi ile uğraşan Yörük guruplarının başında “Yörüklerdir”, “Yörükdürler” gibi notlar düşülmüştür. Yerleşik çeltikçi reaya ile Yörük çeltikçiler birbirinden ayrı kaydedilmişlerdir ve çiftçilerin Yörük olmaları halinde bu durum mutlaka vurgulanmıştır.

2. Balkanlarda Çeltik Üretimi ve Yörükler

İncelediğimiz dönemde, Balkanlarda yaşayan çeltikçilik yapan Yörükler, nüfusça az sayıda bulunup, muhtelif sancak veya kazalarda yaşamakta idiler. Bu durumdaki Yörükler idari ve mali bakımlardan buldukları sancak veya kazalara bağlı idiler. Yörükler vergilerini de ziraat ettikleri yerin sipahisine vermekte idiler.

1454-1474'te Silistre'ye tabi Yanbolu nahiyesinde bulunan Musa Fakı diğer adı Salih Obası köyünde çeltik eken 5 hane ve 1 bive dışında 14 hane çiftli Yörük ve 1 bennak çeltikçi kaydedilmiştir. Açire köyünde de çeltik eken reaya içinde 2 hane Yörük çeltikçi bulunmaktadır. Çeltikçilerden birinin Aktav Tatar Yörük'ü olduğu dipnot olarak kaydedilmiştir. Defterde, Yörük olarak kaydedilen çeltikçilerin isimleri bulunmamaktadır. 1554-1574 tarihlerinde Yanbolu'da Müslüman 141 hane, 1 bive ve 17 Yörük çeltikçi bulunmaktadır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, *MC_Yz_O_0089*, s. 123- 125). Aktav Yörüklerinin içinde bulunan çeltikçilere 1519 tarihinde Filibe'de rastlamaktayız. 1530'da Yanbolu'da çeltik ziraat eden herhangi bir Yörük kaydedilmemiştir (BOA, *TT. d. 370*, s. 453- 454).

1506- 1507'de Tırhala livasına bağlı Alasonya nahiyesinde bulunan, diğer adı Hallaç Hamza olan Çeltükçi köyünde, Yörükler çeltik ekmektedirler. Köyde Müslüman 8 hane çift, 1 hane bennak olmak üzere toplam 9 hane bulunmaktadır. Bunlardan kaç hanenin çeltikçi- Yörük olduğu net değildir. Köyde, bahsedilen 9 hane dışında, Çeltükçi ve Gündoğmuş köylerinde 8 hane, Doğan, Emirhanlı ve Germiyanlı köylerinde 4 hane ve 3 reis çeltikçi kürekçisi olarak kaydedilmiştir. Kürekçiler Topal İshak arkında çeltik ziraat etmektedirler (BOA, *TT. d. 36*, s. 727).

1490'da Filibe'nin Manendlü Köyü oldukça kalabalık çeltükçi nüfusuna sahiptir. Çeltikçiler, köyde ikamet edip raiyyet sayılanlar ile Yörük olup raiyyet sayılmayanlar olarak iki cemaate ayrılmışlardır. Raiyyet sayılan reaya 1 reis ve 30 haneden oluşurken, Manendlü Nehri'nde çeltik eken Yörükler, 1 reis ve 8 haneden müteşekkildir. Çeltikçi olan Yörük nüfus, vergisini diğer çeltikçi- reaya gibi muafiyet kapsamında vermemektedirler. Köyün sonunda verilen toplam hasıl kısmında Yörük çeltikçiler "Yörükün ki raiyyet değillerdir" denilerek hane sayıları hasıla eklenmemiştir. Köyde bulunan çeltikçilerin isimleri şöyledir: Koca Ahmed Divane, Mustafa Veled-i İne-bey, Reis Katib, Ata veled-i Abdurrahman, Yusuf veled-i Miraç, Halil veled-i İbrahim vs. (BOA, *TT. d. 26*, s. 110- 111).

1490 tarihte Filibe'de bulunan Çeltükçiyan köyü sınırlarında olan Eski-hisar Nehri Arkı'nda 31 hane Yörükler, Müslümanlar gayri tevayif hariç ez defter olarak çeltik ettikleri kaydedilmiştir. Bu çeltikçiler içinde Kâbil veled-i Hasan Reis olarak kaydedilmiştir. Çeltikçiler içinde bir de azat edilmiş eski bir köle bulunmaktadır (BOA, *TT. d. 26*, s. 55, 57- 58). Defterdeki bilgilerden kaç kişinin Yörük olduğu tespit edilememiştir. Aynı tarihte Koyuntepesi Nahiyesine bağlı Üsküdar-pot köyünde bulunan Mustafa Çavuş arkında 1 reis ve 23 hane çeltikçi kürekçisi olarak kaydedilmiştir. Timar olarak kaydedilen köy, Voynugan zaviyesi içerisinde zikredilmiştir. Köyde Yörükler ve raiyyet kaydedilen çeltikçiler ziraat edip, tamamında tohum bulunmaktadır (BOA, *TT. d. 26*, s. 117- 121).

1490 tarihinde Filibe'de Müslüman 392 hane ve 15 reis çeltikçi bulunmaktadır. Bu tarihte yalnızca Manendlü, Çeltükçiyan ve Üsküdar-pot köylerinde Yörük çeltikçiler kaydedilmiştir. Çeltükçiyan ve Üsküdar-pot köylerinde bulunan Yörük çeltikçiler, diğer reaya ile birlikte kaydedildiğinden, bu köylerde bulunan Yörüklerin sayısı tespit edilememiştir (BOA, *TT. d. 26*, s. 2- 162).

1519'da Filibe'de bulunan Aktav köylüleri de Yörüklerdir. Bu tarihte 12 hane nüfusu bulunan köyde 1 mud tohum ile 1 hane çeltikçi kaydedilmiştir (BOA, *TT. d. 77*, s. 690). Aktav köyü Yörüklerine 1530 tarihli defterde de rastlanılmaktadır. Bu tarihte köyde 2 çeltikçi ve 4 bağcı bulunmaktadır. Çeltikçilerin vergileri hakkında bilgi sahibi değiliz. Defterde, köyde bulunan Yörüklerin Müsellem yerde oturduklarından öşürlerini Müsellem verdikleri notu düşülmüştür (BOA, *TT. d. 370*, s. 90).

1519'da Filibe'ye bağlı olan Seydi Fakı köyünde bulunan köylüler de Yörüklerdir. 6 hane bulunan köyde 1 hane çeltik eker olarak kaydedilmiş olmasına rağmen, çeltikçi vergisi 36 akçe kaydedilmiştir (BOA, *TT. d.7*, s. 726).

1519'da Filibe'ye tabii Hacılar diğer adı Köse Bahadır köyünde bulunan 10 hane çeltikçi, ellerinde tohumları bulunan Yörük çeltikçileridir. Bu çeltikçiler, Yahya Paşa, Köse Paşa ve Karabikar/ Karapınar Nehirleri'nde üretim yapmaktadırlar. Yörükler Müslümanların hâkim oldukları yerde oturup, öşürlerini

Müslüman vermektedirler. 10 hane çeltikçinin 1 hanesi 3 mud, 1 hanesi 2 mud, 4 hane 1 mud, 1 hane yarım mud ve 2 hane tohumusuzdur. Defterde Filibe'ye bağlı Hamzaca veya Aslhan köyünde bulunan 17 hane çeltikçi için "Müslüman yerde oturup öşürlerini Müsellem verirler, tohum dutarlar" notu genellikle Yörüklerin buldukları yerler için yazılmasına karşın bu köydeki çeltikçilerin Yörük olduklarına dair bilgi verilmemiştir (BOA, *TT. d. 77*, s. 687- 688).

Vilçikolo Bogos köyü buraya gelip yerleşen Yörükler tarafından kurulmuştur. 1519'da Karabikar/ Karapınar ve Kiber Nehri'nde pirinç yetiştiren köylüler iki cemaat halinde teşkilatlandırılmışlardır. İlk cemaat Izgarlı köyünde yaşayıp Karabikar/ Karapınar Nehri'nde üretim yapan 28 hane ve 2 reisten oluşmaktadır. Diğer cemaat ise Öksüzler köyünde yaşayıp Kiber Nehri'nde üretim yapan 11 hane çeltikçiden meydana gelmektedir. Çeltikçiler Müslüman yerlerinde oturup öşürlerini Müsellemelere verilen şartlar dâhilinde vermektedirler (BOA, *TT. d. 77*, s. 689- 690). 1530'da 40 hane bulunan Izgarlı köyüne hâsıl kaydedilmemiştir (BOA, *TT. d. 370*, s. 95).

1530 tarihli defterde, Filibe'ye tabi Hayrüddinlü köyünde bulunan çiftçilerin, "Müslüman yerde oturup, Denan köyü yakınlarında ziraat ettikleri" kaydı düşünülmüştür. Bu bilgi ile Hayrüddinlü köyü sakinlerinin konar-göçer olduklarını ardından bu köye yerleştiklerini ve yerleşik ziraata başladıklarını söyleyebiliriz. Bu tarihte köyde 16 hane bulunmaktadır. Köydeki çiftçilerden yalnızca 1 hane çeltikçi olarak kaydedilmiştir (BOA, *TT. d. 370*, s. 91- 92).

Paşa livasına bağlı Kaza-i Edirne, Dimetoka, Ferecik, İpsala, Kesan, Zagra-i Eski-hisar, Kızıl-agaç, Filibe, Tatarbazarı, Üsküb, Kırçova, Kalkan-delen, Pirlepe, Manastır, Köprülü ve Samakov'da 1530 tarihinde çeltikçiyan ve yörükân nüfusu 2.530 olarak verilmiştir. Defterdeki bilgilere göre bu çeltikçi ve Yörüklerin 2.025'i Müslüman, 347'si gayrimüslim, 2 bive, 3'ü kürekçi, çeltikçi Yörüklerin 60'ı da nefer olarak kaydedilmiştir (370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-ili Defteri, 2001, s. 58- 59).

1571'de Filibe'ye bağlı Karacadağ nahiyesinde bulunan Asl-kırı köyü Dergâh-ı Ali Çavuşlarından Ferhad Çavuş'un zeameti olup, köyde oturan, 1 hane çeltikçi oğlu çeltikçi bulunmaktadır. Köyde 1 hane çeltikçiden başka Çırpan Nehri'nde ziraat eden 20 hane çeltikçi bir cemaat halinde teşkilatlandırılıp kaydedilmiştir. Bu köyde ayrıca 6 hane çeltikçi Yörük bulunmaktadır. Çeltikçi Yörükler, Asl-kırı köyü yakınlarına yerleşip burada ziraat edip, çeltikçiliklerinden 12'şer akçe ve ürettikleri ürünlerden öşürlerini vermektedirler. Bu tarihte bu köyde, Yörük çeltikçiler 10 kile pirinci her bir kilesi 20 akçeden, toplam 200 akçeyi öşür olarak ödemişlerdir. Köyde bulunan Yörük çeltikçilerin isimleri şöyledir: Salih bin Sinan, Hamza bin Mustafa, Yollu/ Güllü? bin Karagöz, Mustafa bin İsa, Yusuf bin Veli, Mustafa bin Abdullah (BOA, *TT. d. 494*, s. 661- 663). 1585'te de Asl-kırı köyünde çeltikçilik yapan, Hami bin Salih, Seydi bin Yollu/Güllü?, Salih bin Yusuf isimli 3 hane Yörük'e rastlıyoruz. Yörüklerin her biri 12'şer akçe çeltikçi vergisi vermektedir (BOA, *TT. d. 1001*, s. 562- 563). 1571'de 6 hane bulunan çeltikçi Yörüklerden 1585'te yalnızca 3 hane bulunmaktadır ve muhtemelen 1571'de çeltikçi Yörük olarak kaydedilenlerin oğullarıdır. 1571'de Cüneyd köyü de Yörük köyü olarak kaydedilmiştir. Köyde 1 hane çeltikçi bulunmaktadır (BOA, *TT. d. 494*, s. 692- 693).

1571'de Filibe'de bulunan Veled-i Danişmend köyünde 45 hane çeltikçi bulunmaktadır. Çeltikçilerden Nasuh bin İshak aynı zamanda eşkinci, Hızır bin Hüseyin yamak ve 7 hane ve 1 bekâr da Yörük'tür (BOA, *TT. d. 494*, s. 593- 594). Burada Yörüklerden alınan vergi hakkında bilgi sahibi değiliz. 1585'te Veled-i Danişmend köyünde, aradan geçen 15 yılda, Yörük ve çeltikçi sayısının azaldığını söyleyebiliriz. Çeltikçi cemaati haricinde, köyde bu tarihte 20 hane 8 çiftlik, 1 eşkinci ve 1 çeltikçi kaydedilmiştir. 1585'te Ahmed bin Nasuh yalnızca eşkinci Ali bin Mustafa ise çeltikçi olarak kaydedilmiştir. Köyde çeltikçi cemaati içerisinde 15 hane ve 8 bekâr çeltikçi bulunmaktadır. Cemaat olarak teşkilatlandırılan çeltikçilerden, İbrahim veled-i Bayezit ve Cafer veled-i Yusuf bekâr ve Yörüklerdir. Yörükler de dahil olmak üzere 8 hane bekâr çeltikçinin üzerinde, 6 akçe vergi verdiklerini belirten, 6 rakamı yazmaktadır. Toplam 16 hane ve 8 bekâr çeltikçinin bulunduğu köyde 144 akçe çeltikçi vergisi verilmektedir. Bu halde her bir çeltikçi 6'şar akçe çeltik vergisi ödemektedir (BOA, *TT. d. 1001*, s. 603- 604). 1595'te 16 hane, 2 Yörük ve 6 bekâr çeltikçi kaydedilen köyde, çeltikçi vergisi 144 akçedir (BOA, *TT. d. 648*, s. 196- 197).

1519 tarihinde Filibe'de 23 çeltik reisi, 28 bekâr ve 694 hane yerleşik çeltikçi ile 12 hane Yörük çeltikçi bulunmaktadır (BOA, *TT. d. 7*, s. 543-839). 1571'de 9 çeltik reisi, 3 bekâr ve 218 hane yerleşik

çeltikçi bulunurken 12 hane ve 1 bekâr Yörük çeltikçi bulunmaktadır (BOA, *TT. d. 494*, s. 518-519). 1585'te 7 çeltik reisi, 6 bekâr ve 148 hane yerleşik çeltikçi ile 3 hane ve 2 bekâr çeltikçi Yörük'ü vardır (BOA, *TT. d. 1001*, s. 531-748). 1595'te Filibe'de 4 reis, 9 bekâr, 143 hane ve 2 Yörük çeltikçi kaydedilmiştir (BOA, *TT. d. 648*, s. 130- 277).

1530 tarihinde Drama'da, üç cemaat şeklinde teşkilatlandırılmış, Müslümanlardan müteşekkil 46 hanelik Yörük gurubu kaydedilmiştir. Bu Yörüklerin çeltikçi olup olmadıkları net olarak belirtilmemiş olsa da defterin kayıt sisteminden, çeltikçi olma ihtimalleri oldukça yüksek görüldüğünden, bahsedilen reaya Yörük çeltikçi olarak kabul edilmiştir. Yörükler, avarız ve divaniden muaf tutulmakta ve kişi başı 50'şer akçe vermektedirler (BOA, *TT. d. 167*, s. 32-33). Bu tarihte Drama'da Müslüman 41 hane, 45 bekâr, 87 hane evlâd-ı çeltik, 16 reis, 62 çeltikçi- kürekçi ile gayrimüslim 154 hane, 42 evlad-ı çeltik, 93 çeltikçi- kürekçi dışında 46 hane Müslüman Yörük bulunmaktadır (BOA, *TT. d. 167*, s. 30- 33). Drama'nın bir sonraki tahriri olan 1566 tarihli defterde Yörükler hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. 1566'da Drama'da 113 hane, 121 evlâd-ı çeltik 7 bekâr, 17 reis, 42 çeltikçi-kürekçi Müslüman ile 150 hane, 44 evlâd-ı çeltik ve 113 çeltikçi-kürekçi kaydedilmiştir (BOA, *TT. d. 374*, s. 2-138).

Pirinç yetiştiriciliğine atanan ilk Yörükler, aynı zamanda ordudaki görev ve yükümlülüklerini yerine getirmek zorunda idiler. Kanunnamede şöyle denilmektedir: “eşküncüden ve yamaktan ve evladından ve zikr olan taifeden birisi bir vechile ser askerliğe ve müsellemlığe ve çeltükçiliğe ve tuzculuğa ve yağcılığa ve kürekçiliğe ve akıncılığa yazılsalar vech-i meşrûh üzre cinsinden çıkmazlar. Şöyle ki vilayet defterinde dahi gayri yere yazılsalar yine eşkünciliği ve yamaklığı eyleyeler” (Akgündüz, 1993, s. 691- 693). Ancak Sultan II. Selim zamanında hazırlanan yeni bir düzenleme ile çeltikçi- Yörük'ün, askerlik hizmeti ile çeltikçilik hizmetini bir arada gerçekleştirebilmesinin imkânsızlığı anlaşılacak, ikinci hizmetten muaf tutulmaları sağlanmıştır (İnalçık, 1982, s. 106).

Tespit ettiğimiz çeltikçiler içinde yamaklar da bulunmaktadır. Yamaklar her biri sefere gidecek olan eşkinciye ellişer akçe vermektedirler. Yamaklar eşkinciye verdikleri paraları sattıkları hayvanlardan veya ürettikleri ürünlerinden temin etmektedirler (Sümer, 2013, s. 572). 1520'de Tatarbazarı'nda bulunan Sarucalar köyü ile İneler köyü sınırında bulunan Manendlü ve Emir Fakı arklarında çeltik ziraat eden 8 hane çeltikçiden 2'si Halil veled-i Hızır ile Yusuf veled-i Oğuzlu yamak Yörük'ü olarak kaydedilmiştir. Köyde bulunan tüm çeltikçilerin tohumları bulunmaktadır. 48 akçe “resm-i çeltükçiyân” kaydedilen köyde, hane başına 6 akçe çeltikçi vergisi düşmektedir. Sağıdlü köyünde bulunan 8 hane çeltük eker reayadan, elinde 1 mud tohumu olan Ali veled-i Çoban yamak Yörük'ü olarak kaydedilmiştir. Gülüşler köyünde Sinan Çelebi ve Kölemen Nehirleri'nde çeltik üretimi yapan 7 hane çeltikçiden 1 hane eşkünci, 1 hane Yörük eşkincisi olarak kaydedilmiştir. Çeltikçi ve Eşkinci olarak kaydedilen Bayram Veled-i Nasuh'un 2 mud tohumu, Eşkinci Yörük'ü olarak kaydedilen Mustafa veled-i Mehmed'in 1 mud tohumu bulunmaktadır. Köyde bulunan toplam 7 hane çeltikçinin her biri 6'şar akçe çeltikçi vergisi vermektedir. Çeltikçiler içerisinde Yörük ve eşkinciler ile yerleşik reaya arasında bir ayırım yapılmamıştır (BOA, *TT. d. 77*, s. 646- 648). 1520'de Tatarbazarı'nda çeltikçi ve çeltik eker 319 hane, 7 bekâr, 9 reis ve 4 hane çeltikçi Yörük bulunmaktadır (BOA, *TT. d. 77*, s. 632-805).

Her Yörük köyünde elbette çeltikçi bulunmamaktadır. 1571'de Tatarbazarı'na bağlı Biga nam-ı diğer Bey köyü Yörük köyüdür. Köyde çeltikçi bulunmamasına rağmen Abdi ve Mustafa Paşa'ya ait iki adet harap çeltik değirmeni kaydedilmiştir (BOA, *TT. d. 494*, s. 714-715).

1526'da Berkofça'ya bağlı Kutlofça köyünde 23 hane çeltik- kürekçisi bulunurken (BOA, *TT. d. 130*: 89), 1574'te nahiyede 15 Müslüman çeltik-kürekçisi ile gayrimüslim 3 hane ve 6 çeltik- kürekçisi kaydedilmiştir (BOA, *TT. d. 539*, s. 605- 606. BOA, *TT. d. 566*, s. 592- 654). 1574 tarihli son tahrirden sonra bölgeye Yörük gurupların geldiği anlaşılmaktadır. 1577'de Sofya'da Berkofça kazasına bağlı bulunan Berkofça, Şehirköy ve İvrace kadılıklarından 20 hane köy halkı ve daha nice köyler, bu bölgeye sonradan gelip çeltik ziraat eden Komanıçe? Yörüklerinin, buldukları yerde halka, çeltik reislerine ve çeltikçi reaya zulmettikleri, çeltik tarlalarına külli zarar verdikleri sebepten Sultana şikâyet edip, Yörüklerin yerlerini terk etmeleri, sürülmeleri veya çeltik üretiminden men edilmelerini istemekte idiler. Sultan, yerli halkın şikâyetlerinin incelenmesi, Yörükler uzun yıllardır orada bulunuyor iseler tembih edilmeleri, bölgeye sonradan gelmiş iseler geldikleri yere gönderilmeleri ve zarara uğrayan reayanın zararının tazmin edilmesi üzerine emr-i şerif göndermiştir (Teneş, 2019, s. 221-222). Bu tarihte burada bulunan Yörük sayısı hakkında bilgi sahibi değiliz.

XVI. yüzyılda çeltik üretimi yapılan lakin Yörük-çeltikçi bulunmayan nahiye ve kazalar şunlardır: Ferecik (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, *MC_Yz_O_0089*, s. 35. BOA, *TT. d. 77*, s. 431-433. BOA, *TT. d. 370*, s. 43-44. BOA, *TT. d. 494*, s. 288-290. BOA, *TT. d. 1001*, s. 287-289. BOA, *TT. d. 648*: 521), Keşan (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, *MC_Yz_O_0089*, s. 59. BOA, *TT. d. 77*, s. 377-378. BOA, *TT. d. 370*, s. 51. BOA, *TT. d. 648*, s. 432-433.), Zağra-i Eskihişar (BOA, *TT. d. 370*, s. 68-70. BOA, *TT. d. 494*, s. 422-485. BOA, *TT. d. 648*, s. 321-330), Samakov (BOA, *TT. d. 77*, s. 643-764. BOA, *TT. d. 370*, s. 116-118. BOA, *TT. d. 494*, s. 703-704.), Köprülü (BOA, *MAD. d. 525*, s. 42. BOA, *TT. d. 370*, s. 178-182. BOA, *TT. d. 217*, s. 148-151. Kul, 2000, s. 88-135. İnalçık, 1982, s. 134), Gümölcine (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, *MC_Yz_O_0089*, s. 27/b-28/a. BOA, *TT. d. 167*, s. 7-17.), Yenice-i Karasu (BOA, *TT. d. 7*, s. 9-12. BOA, *TT. d. 167*, s. 21-24.), Timur Hisarı (BOA, *MAD. d. 525*, s. 1. BOA, *TT. d. 7*, s. 428-455. BOA, *MAD. d. 170*, s. 23b. BOA, *TT. d. 167*, s. 57, 288-289. BOA, *TT. d. 664*, s. 2-3.), Siroz (BOA, *TT. d. 3*, s. 156-182. BOA, *TT. d. 7*, s. 329. BOA, *TT. d. 403*, s. v. 164-181. BOA, *TT. d. 167*, s. 65-67.), Selanik (BOA, *TT. d. 7*, s. 552, 604. BOA, *TT. d. 167*, s. 88-89. BOA, *TT. d. 723*, s. 190-191.), Yenice-i Vardar (BOA, *TT. d. 167*, s. 133. BOA, *TT. d. 424*, s. 4-182. BOA, *TT. d. 433*, s. 898-1050. BOA, *TT. d. 723*, s. 530-684.), Karaferye (BOA, *TT. d. 167*, s. 138-142. BOA, *TT. d. 424*, s. 201-419. BOA, *TT. d. 433*, s. 785-885. BOA, *TT. d. 723*, s. 701-800. BOA, *TT. d. 986*, s. 9-10.), Vize (BOA, *TT. d. 370*, s. 246-261. BOA, *TT. d. 194*, s. 4-18. BOA, *TT. d. 210*, s. 125-162. BOA, *TT. d. 541*, s. 38-331.), Yenice-i Zağra (BOA, *TT. d. 50*, s. 259-260. BOA, *TT. d. 370*, s. 330. BOA, *DFE. TD. 385*, s. 192-200. BOA, *TT. d. 651*, s. 309-317.), Akça Kızanlık (BOA, *TT. d. 50*, s. 152-187. BOA, *TT. d. 370*, s. 331. BOA, *TT. d. 651*, s. 257-296. BOA, *TT. d. 385*, s. 187.), Yenice-i Çırpan (BOA, *TT. d. 50*, s. 140-144. BOA, *TT. d. 370*, s. 335. BOA, *TT. d. 651*, s. 363. BOA, *DFE. TDE. 385*, s. 230-235.), Hasköy (BOA, *TT. d. 370*, s. 341. BOA, *DFE. TD. 385*, s. 121. BOA, *TT. d. 651*, s. 12, 115.), Köstendil (BOA, *TT. d. 7*, s. 320-328. BOA, *MAD. d. 170*, s. v. 23b-90b. BOA, *TT. d. 167*, s. 219-270. BOA, *TT. d. 267*, s. 204-832. BOA, *TT. d. 267*, s. 204-205. BOA, *MAD. d. 03071*, s. 6.), Alacahisar (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, *MC_Yz_O_0117_05*, s. 1-38. BOA, *TT. d. 167*, s. 404. BOA, *TT. d. 179*, s. 65-68. BOA, *TT. d. 567*, s. 23/b-155/b. BOA, *TT. d. 664*, s. 42-43.) ve Avlonya (İnalçık, 1987, s. XI-89. Kiel, 1991, s. 119. BOA, *TT. d. 34*, s. 5. BOA, *TT. d. 94*, s. 1. BOA, *TT. d. 747*, s. 2).

XVII. yüzyılın son bölümünde, özellikle son on yılda, Saray, ekim için yeni topraklar açmak ve bölgedeki güvenliği arttırmak amacıyla göçbeleri zorla yerleştirmek için etkili önlemler almıştır (İnalçık, 1982, s. 105).

Sonuç

Çeltik üretimi yapan zümreler bağlamında değerlendirildiğinde, sadece bu alanda temayüz etmiş olan çeltik reayası pozisyonundaki çiftçilerin değil, farklı grupların da bu önemli zirai faaliyete yeri ve zamanı geldiğinde katkı sundukları anlaşılmıştır. Yaylak-kışlak yerleri arasında hayvancılık faaliyetinde bulunan konar-göçer unsurların daha ziyade hayvancılık ve hayvansal ürünler eksenli bir ekonomilerinin olduğu söylenebilir. Ancak çok yoğun olmasa da toprağa dayalı üretim kapsamında değerlendirilebilecek çeltik üretimi konusunda çok da ehil olmadıkları bir alanda üretim faaliyetlerinde bulunmuşlardır.

Balkan coğrafyası eksenli çalışmamızda farklı sancaklara ait 34 adet tahrir defterine müracaat edilmiştir. Bunlardan dokuz defterde çeltik üretimine katılan Yörük grupların varlığına tesadüf edilmiştir. Çeltikçilik yapan Yörükler diğer çeltikçilere nazaran doğal olarak daha az sayıda bulunmaktadır. Buldukları bölgelerde kısa süreli konakladıkları için Yörüklerin bu konudaki hareketlerini yerleşik halk gibi bütünüyle takip etmek oldukça zordur.

Balkanlardaki ilk çeltikçi Yörük gurubuna 1454-1474 tarihleri arasında Silistre'ye bağlı Yanbolu nahiyesinde rastlanılmıştır. Daha sonraki süreçte 1506-1507 yıllarında Tırhala'da ve 1530'da Drama'da çeltikçi yörüklerinin tahrir defterlerine kaydedildiği görülmüştür. 1530 yılına ait tahrir defterlerinden elde edilen veriler bu yıllarda çeltik ziraatı ile meşgul olan Yörüklerin sayısını daha önceki dönemlere nazaran dikkat çekici oranda fazla göstermektedir. Bu tarihte sadece Drama'da 46 hane çeltikçi Yörük zümresi bulunmaktadır. Drama'nın bir sonraki tahriri olan 1566'da çeltikçi Yörüklere dair herhangi bir bilgi kaydedilmemiştir. Dolayısıyla 1530'lu yıllarda Yörüklerin çeltik ziraatı ile diğer yıllara nazaran daha çok meşgul oldukları anlaşılmaktadır.

Çeltikçi üretiminin ve sayısının en fazla olduğunu söyleyebileceğimiz bir diğer önemli merkez

Filibe'dir. Filibe'de 1490'lardan itibaren az da olsa çeltikçilik yapan Yörüklerle rastlanmaktadır. Bu tarihte Manendlü köyünde yalnızca 1 reis ve 8 haneden oluşan ufak bir çeltikçi Yörük gurubu bulunmaktadır. Aynı tarihte Çeltükçiyan köyü sınırında 31 hane Yörük çeltikçi kaydedilmiştir. 1490'da Filibe'de çeltikçi Yörüklerin bulunduğu bir başka köy ise Üsküdat Pot köyüdür. 1454-1474 tarihleri arasında Silistre'de bulunan Aktav Yörüklerine 1519 ve 1530 tarihleri arasında Filibe civarında çeltikçilik yapırlarken tesadüf edilmektedir. 1519'da Filibe'de Seydi Fakı, Köse Bahadır ve Vilçikolo Bogos köyünde toplam 50 hane ve 2 reis çeltikçi kaydedilmiştir. 1571 tarihinde Asl-kırı köyünde 6, Cüneyd köyünde 1, Veled-i Danişmend Köyünde 7 hane 1 bekâr olmak üzere 14 hane ve 1 bekâr çeltikçi Yörük'ü bulunmaktadır. 1585'de çeltikçilik yapan Yörüklerin sayısı azalmış görünmektedir. Asl-kırı köyünde 3 hane, Veled-i Danişmend köyünde 3 hane ve 2 bekâr çeltikçi Yörük grubu tespit edilmektedir.

Önemli çeltik üretim merkezlerinden biri olan Tatarbazarı'nda ise 1520'ye kadar çeltikçi Yörüklerine dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. 1520'de Sarucalar ve İneler köyü sınırında ziraat eden 8 hane çeltikçinin 2'si yamak Yörük'ü olarak kaydedilmiştir. Aynı tarihte Sağıdlü köyünde 1 hane yamak Yörük'ü ve Gülüşler köyünde de 1 hane çeltikçi eşküncü Yörük bulunmaktadır.

Büyük ölçüde yaylak ve kışlak mahalleri arasında bir hayat süren ve ekonomik faaliyetleri de buna göre şekillenen Yörüklerin, sadece hayvancılık ile değil, çok da temayüz etmedikleri bir alanda da zaman zaman kendini gösterdikleri ve zaten meşakkatli olan hayatlarının en az hayvancılık kadar zor olan bir başka alanda kendini gösterdiği söylenebilir.

Kaynakça

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Tahrir Defterleri (TT.d.)

No: 3, 7, 26, 34, 36, 50, 77, 94, 130, 167, 179, 194, 210, 217, 267, 370, 374, 385, 403, 424, 433, 494, 539, 541, 566, 567, 648, 651, 664, 723, 747, 986, 1001

Bâb-ı Asafi Defterhane-i Amire Defterleri A.DFE.

No: 385

Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d.)

No: 52, 170, 3071.

BOA, MAD. d. 52, BOA, MAD. d. 170, BOA., d. 03071

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı

MC_Yz_O_0089, MC_Yz_O_0117_05

Yayımlanmış Arşiv Kaynakları ve Araştırma Eserler

Akgündüz, A. (1993). *Osmanlı kanunnâmeleri ve hukukî tahlilleri*- VI. kitap.

Armağan, A. L. (1999). Osmanlı Devleti'nde konar- göçerler. H. C. Güzel, G. Eren (Ed). *Osmanlı içinde* (C. 4, s. 144). Yeni Türkiye Yayınları.

Delilbaşı, M., Arıkan, M. (2001). *Hicri 859 tarihli sûret-i defter-i sancak-ı trhala- I*.

Emecen, F. (1999). Osmanlılarda yerleşik hayat şehirliler ve köylüler. H. C. Güzel, G. Eren (Ed). *Osmanlı içinde* (C. 4, s. 91- 92). Yeni Türkiye Yayınları.

Hüseyinlioğlu, A. (2008). *Karaman Beylerbeyliği'nde konar- göçer nüfus (1500-1522)* (Tez No. 221700). [Yayımlanmamış Doktora tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

İnalçık, H. (2008). Çift-hane sistemi ve köylünün vergilendirilmesi. *Doğu batı makaleler II*. Doğu Batı Yayıncılık

İnalçık, H. (1982), Rice cultivation and the çeltükci-re'aya system in the Ottoman Empire 1600-1700. *Turcica, Revue d'études Turques XIV*.

- İnalçık, H. (1987). *Hicri 835 tarihli suret-i defter-i sancak-ı arvanid* (2. Baskı). Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İnalçık, H. (2018). *Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik ve sosyal tarihi -1 1300- 1600*, seçme eserleri – XII. (Çev. Berktaş, H.) (2. Basım). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnbaşı, M. (1999). Yeni belgelerin ışığında Rumeli Yörükleri. H. C. Güzel, G. Eren (Ed). *Osmanlı* (C. 4, s. 153). Yeni Türkiye Yayınları.
- Kiel, M. (1991). Avlonya. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 4, s. 118-120).
- Kul, Ö. (2000). *XV- XVI. asırlarda Köprülü kazası (1453- 1544)* (Tez No. 94456). [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü- III*. Milli Eğitim Basımevi.
- Sümer, F. (2013). Yörükler. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 43, s. 570-573).
- Şahin, İ. (1999). Göçebeler. H. C. Güzel, G. Eren (Ed). *Osmanlı* içinde (C. 4, s. 132). Yeni Türkiye Yayınları.
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (2001). *370 numaralı muhâsebe-i vilâyet-i Rûm-ili defteri- I (937- 1530)- Dizin ve Tıpkıbasım*. (Yayına Haz. Özkılıç, A. Coşkun, A., Sivridağ, A., Yüzbaşıoğlu, M.). Defter-i Hâkânî Dizisi: VII.
- Teneş, Ö. (2019). *33 numaralı mühimme defterinin transkripsiyonu ve değerlendirilmesi (s. 1-190)* (Tez No. 553456). [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makalede yer alan araştırmacılar verilerin toplanmasında, analizinde ve yazım aşamasında her türlü etik ilke ve kurallara özen gösterdiklerini beyan etmektedirler.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makale, çift yazarlı hazırlanmış olup ilk yazarın makaleye katkısı %80 iken ikinci yazarın katkı sağlama oranı %20'dir.

Çıkar Beyanı

Makalenin yazarları arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.